

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Hukuk Fakültesi Dergisi
Erzincan Law Review

Cilt/Vol: 26 Sayı/No: 2 Aralık/December 2022

**Immanuel Kant'ın "Ahlakın Metafiziği Hukuk Öğretisi"
Adlı Kitabının İncelemesi***

Book Review of Immanuel Kant's "Metaphysics of Morals, Doctrine of Law"

  Arş. Gör. Caner BİRDAL**

ÖZET

Immanuel Kant, görüşleriyle felsefe tarihini derinden etkilemiş Alman filozoflardan biridir. Kant'ın, ahlak felsefesine yaptığı katkının yanında hukuk öğretisine yaptığı katkı da oldukça önemlidir. İncelemeye konu olan kitap, düşünürün 1797'de yayımladığı son dönem eserlerinden biridir. "*Ahlakın Metafiziği: Hukuk Öğretisinin Metafizik Temel İlkeleri*" adını taşıyan eser, düşünürün iki bölümden oluşan ve ikinci bölümünü "*Erdem Öğretisi*" bölümünün oluşturduğu "*Ahlak Metafiziği*" adlı çalışmasının birinci bölümünü oluşturur. Kitapta düşünür, hukuku

* Immanuel Kant, *Ahlakın Metafiziği Hukuk Öğretisi*, Çev. Altan Heper, Fol Kitap, Ankara 2022.

** İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı.

Makale Bilgisi/Article Info: Kitap İncelemesi/Book Review

Geliş/Received: 16.11.2022 | **Kabul/Accepted:** 05.12.2022.

Bu makale, intihal programında taranmış ve iki (kör) hakem incelemesinden geçmiştir. This article was submitted in a plagiarism program and reviewed by two (blind) referees.

Atf/Cite as: Caner Birdal, "Immanuel Kant'ın Ahlakın Metafiziği: Hukuk Öğretisi Adlı Kitabının İncelemesi", EBYÜ-HFD, C. 26, S. 2, Aralık 2022, (549-560).

Bu makale **Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası** lisansı ile lisanslanmıştır.

ahlak metafiziğinden hareketle açıklarken ahlakla hukuk arasında bir ayırım oluşturma gayreti içinde olmuş ve kendi etik anlayışından ileri gelen bir sınır noktası oluşturmuştur. Günümüzde pozitif hukukun liberal temellerinin kavranması ve düşünürü doğal hukuk perspektifinden yorumlamanın yeniden sorgulanması için eser büyük bir öneme sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Kant, Ahlak, Hukuk, Metafizik, Hukuk Öğretisi.

ABSTRACT

Immanuel Kant is one of the German philosophers who deeply influenced the history of philosophy with his views. In addition to his contribution to moral philosophy, his contribution to the doctrine of law is also very important. The book, which is the subject of the review, is one of the last period works of the philosopher published in 1797. The work named “*Metaphysics of Morals Doctrine of Law*” constitutes the first part of the work of the philosopher named “*Metaphysics of Morals*”, which consists of two parts and the second part consists of the “*Doctrine of Virtue*”. In the book, the philosopher tries to create a distinction between morality and law while explaining law from the metaphysics of morality and creates a boundary point arising from his own ethical understanding. Today, the work has a great importance for understanding the liberal foundations of positive law and questioning the natural law perception of the philosopher.

Keywords: Kant, Morality, Law, Metaphysics, Doctrine of Right.

GİRİŞ

Immanuel Kant, 1724-1804 yılları arasında yaşamış, felsefe tarihini görüşleriyle derinden etkilemiş Alman filozoflardan biridir. Aydınlanma denince akla gelen ilk filozoflardan biri olan Kant, kendinden önceki rasyonalizm ve empirizm düşüncelerini bir araya getirerek yeni bir model oluşturmuş, ne salt rasyonalist düşünceyle ne de empirizmle ahlakın ve bilimin temel ilkelerine ulaşılabilceğini düşünerek eleştirel bir felsefi düşünüşle bu ilkeleri ortaya koymaya çalışmıştır. Eleştirel akıl sentezinin yanında onu Aydınlanma filozofu kılan diğer hususlar, bilimi felsefi bir temellendirme çabası içine girerek empirist yöntemi temele alması ve etik anlayışında aklın mutlak otoritesini kabul ederek bu anlayışını akla dayanarak temellendirmesidir¹. Kant’ın ahlak düşüncesine yaptığı katkının yanında her ne kadar daha az bilirse de hukuk öğretilerine yaptığı katkı da oldukça önemlidir. Düşünürün, hayatının son dönemlerinde kaleme aldığı ve hukuk öğretilerine ilişkin görüşlerinin yer aldığı eserde, akıldan hareketle temellendirilen ahlak anlayışının yanında birazdan değineceğimiz hu-

¹ Ahmet Cevizci, Felsefe Tarihi, 8. Bası, Say Yayınları, İstanbul 2018, s. 708.

kukla ahlak arasında bir ayırım oluşturma ihtiyacı içerisinde olması ve birbirlerine temas eden noktalar olsa da ahlakla hukuk arasında kendi etik anlayışından ileri gelen bir sınır noktası oluşturması güncel hukuk felsefesi literatürü için de önem arz etmektedir. Günümüzde sınırları belirsiz bir doğal hukuk-pozitif hukuk tartışması içine çekilen ve doğal haktan hareket ettiği düşünülen herhangi bir düşünürün düşüncelerinin temelinden kavranmadan doğal hukuk düşüncesine sahip olduğu kabulünden ilerleyen hukuk felsefesi literatüründeki tartışmalar anlamsız kalmaya mahkumdur. İşte inceleyeceğimiz bu eserin önemi de buradadır. 18. yüzyılın bu önemli düşünürünün doğrudan hukuk öğretilerine yönelik düşünceleri, pozitif hukukun liberal temellerini kavramada öncü bir rol üstlenebilir ve hukukun “ne”liği meselesine farklı bir bakış açısı getirerek, bilinen kalıplar dışına çıkarak Kant’ın kendisine yüklenen doğal hukukçu algısını ortadan kaldıracaktır.

“*Ahlakın Metafiziği: Hukuk Öğretisinin Metafizik Temel İlkeleri*” eseri Kant’ın 1797’de kaleme aldığı, iki bölümden oluşan ve ikinci bölümünü “*Erdem Öğretisi*” bölümünün oluşturduğu “*Ahlak Metafiziği*” adlı çalışmasının birinci bölümünü oluşturur. Ahlak Metafiziğinin bu şekilde iki bölüme ayrılarak anlatılması, yazarın ilk olarak hem ahlakı hem de hukuku birazdan değineceğimiz farklılıklarıyla birlikte ahlak felsefesinden hareketle, başka bir deyişle metafizikten ayrılmayarak açıkladığı; ancak hukuki ve ahlaki yükümlülükler arasında bir ayırım yaptığı anlamına gelmektedir. “*Hukuk Öğretisinin Metafizik Temel İlkeleri*” başlığını taşıyan birinci kitap iki kısımdan oluşur. İlk kısım “*Özel Hukuk*”, ikinci kısım “*Kamu Hukuku*”na dairdir. Özel hukuk kısmı da “*Birinin Sahipliği Olarak Dışsal Bir Şeylerin Türü Üzerine*” başlığıyla zilyetliği, “*Dışsal Bir Şeyleri Kazanmanın Türü Üzerine*” başlığıyla mülkiyeti ve “*Kamusal Yargının Kararıyla Öznel Koşullu Kazanım Üzerine*” başlığıyla özel kazanım türlerini açıkladığı üç bölüme ayrılır. “*Dışsal Bir Şeyleri Kazanmanın Türü Üzerine*” başlığını taşıyan ikinci bölüm de kendi içinde eşya hukuku, sözleşme hukuku ve kişiler üzerinde eşyalara benzer haklar şeklinde üçe ayrılır. Kamu hukuku kısmı da devlet, devletler ve dünya vatandaşlığı hukuku olmak üzere üç kesimden oluşur.

I. AHLAK METAFİZİĞİ NEDEN ZORUNLUDUR?

Kant’ın ahlak metafiziğinden hareket ederek hukuk öğretisini oluşturduğunu yukarıda zikretmiştik. Yazar, eserine ahlak metafiziğinin neden zorunlu olduğunu açıklayarak başlar. Bireyler özgür olduklarından ve özgür oldukları sürece de pratik akla sahip olduklarından ahlak öğretileri

herkese buyurucu hükümler getirir. Pratik felsefenin nesnesinin seçimin özgürlüğü olması da bunu kanıtlar. Başka bir deyişle, ahlak metafiziğini şart kılan pratik felsefe, bireylerin özgür failer olduklarını varsaydığından akıldan ileri gelen ve her bir fail için bir ödev dönüşecek *a priori* ilkelere ihtiyaç duyar². Zira aklın kendisi yazara göre nasıl davranılması gerektiğinin bilgisini verir. Akıldan çıkarılan buyurucu hükümler de tüm insanlar için ödev niteliğindedir. Bu sebeple Kant, yaşadığı çağda bilhassa İskoç aydınlanmacıların başvurduğu tarihselci bir yaklaşıma ve antropolojiye karşı çıkararak ahlak metafiziğinin tarihle ya da antropolojik verilerle kanıtlanamayacağını ileri sürer. Ona göre ahlak metafiziği antropolojiyle temellendirilemez; ancak antropolojiye uygulanabilir.

Ahlak yasaları imperatif (emirler ve yasaklar) ve kategorik (koşulsuz) imperatiflerden oluşur. İmperatif öznel bir zorunluluk taşıyan ve bir amaç için araç işlevi üstlenen buyrukken, kategorik imperatifte eylem nesnel ve zorunlu olarak, başka hiçbir amaçla bağlantı kurmaksızın ortaya çıkar³. Burada *istek yetisi* kavramına bakmak gerekir. İstek yetisi, tasarımlar aracılığıyla bu tasarımlara ilişkin nesnelere sebebi olan yeti⁴ olarak tanımlanır. Eğer istek yetisi nesnenin ortaya çıkmasına yönelik olarak bilinçle hareket ederse *seçime* dönüşür. İstek yeteneği ise *istenç* olarak adlandırılır. Saf akılla belirlenebilen seçim, özgür seçim; yalnızca duysal itkiyle belirlenebilen seçim, hayvani bir seçimdir. Ancak saf akıl, nesnelere bağımsız olarak seçim yeteneğine uygulandığında yasa malzemesini kendinde taşımadığından en üst yasaları oluşturmaz ve insanların maksimleri bu nesnel ilkelerle uyuşmaz. İstek yetisi nesnenin kendisinde bulunmadığından, başka bir deyişle istek eylemle ilgili olmadığından ve kendisi hiçbir yasaya tabi olmadığından bunu mutlak olarak vazedecek olan saf aklın imperatif kural koyma yetisidir. Her bir eylem, genel bir yasa haline gelmedikçe insandaki seçme özgürlüğü ortaya çıkamaz. Kant'a göre seçme özgürlüğünü yaratan saf akıldır; bunun aksi salt eğilimlerden ileri gelen hayvani bir seçim yaratırdı; zira saf akıl evrensel ve nesnel ilkeleri yaratarak ahlak yasalarını *a priori* şekilde ortaya çıkarır. Ahlak yasaları her-

2 Immanuel **Kant**, *Ahlakın Metafiziği: Hukuk Öğretisi*, Çev. Altan Heper, Fol Kitap, Ankara 2022 s. 44.

3 Taşkın **Kentenci**/Metin **Topuz**, "Kant ve Nietzsche'de İsteme Kavramı", *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 8, 2009, s. 6.

4 **Kant**, s. 46.

hangi bir eğilimden bağımsız olan, onları sınavan herkesin yerine getirmekte zorunlu olduklarını keşfettikleri yasalar⁵. Bu yasalarda yalnızca dışsal eylemler ve bunların yasalara uygunluğu söz konusu olduğunda bu yasalar “hukuki yasalar” olarak adlandırılacaktır⁶. Saf akıldan çıkan kategorik imperatife uygunluk, başka bir deyişle ödevde uygunluk, “yasallık”; bir eylemin maksiminin yasaya uygunluğuysa “ahlakilik” olarak adlandırılır⁷. Yasalar istençten çıkarken maksimler seçimden çıkar; yasalar bir kategorik imperatif içeren önermelerken maksimler, öznenin nasıl eylemesi gerektiğine yönelik kendisine kural olarak koyduğu eylemin öznel ilkesini oluşturur.

Kant dışsal bir yasa koyucunun var olduğu durumlarda çıkarılan bağlayıcı yasaları *dışsal yasalar* olarak adlandırırken, bir dışsal yasa koyucu olmasa dahi *a priori* olarak akılla tanınabilecek yasaları *doğal yasalar*, dışsal yasa koyucu olmaksızın hiçbir şekilde bağlayıcılığı olmayacak yasaları ise *pozitif yasalar* olarak adlandırır. Kant’a göre salt pozitif yasalar içeren bir yasa koyucu olabilirse de doğa yasasının bunun önünde olduğunu iddia ederek doğal yasayı önceler, bunu pozitif yasanın önüne koyarak doğal yasanın dışsal yasa koyucunun otoritesini temellendirdiğini iddia eder⁸. Kant, etiği, bir eylemi ödev yapan ve bu ödevi itki haline getiren şey olarak tanımlar. Eğer bu eylemi, ödev, bir itki haline getirmezse artık bu eylem etik değil hukuki hale gelir. Başka bir deyişle hem etik hem de hukuk, ödev haline gelen eylemlerden oluşsa da hukukta eylemi bir itki haline getiren, etikte yer alan ödev idesi değildir. Hukukla ahlak arasındaki ilk fark buradadır. İkinci bir farklılık hukuk öğretisinin erdem öğretisinden yasa koyucunun farklılığı sebebiyle ayrılmasıdır. Etik yasa koyucu, dışsal olmayan yasa koyucuyken; hukuku vazeden yasa koyucu, dışsal da olabilen yasa koyucudur⁹. Kanımızca ahlak ve hukuk ayırımına yönelik bu kısım oldukça çelişkili görünmektedir. Kant bu durumu sözleşmeye uyma davranışı üzerinden anlatmaktadır. Sözleşmeye uygun vaadi tutmak dışsal bir ödevdir; ancak bireyler bunu dışsal bir ödev olduğunu dikkate almadan kategorik imperatif niteliği gereği yerine getirebilirler.

5 Murat **Satıcı**, Kant’ın Hukuk Felsefesi, Doruk Yayınları, Ankara 2020, s. 85.

6 **Kant**, s. 50.

7 **Kant**, s. 55.

8 **Kant**, s. 58.

9 **Kant**, s. 61.

Yani bu ödevi etik yasa koyucunun otoritesine bağlı kalarak yerine getirilebilirler, dışsal bir yasa koyucuya ihtiyaç duymazlar. Kant'a göre etik, hukukla ortak ödevleri içerir; ancak etiğin hukukla yükümlülüklerin türü açısından ortak bir yanı yoktur. Düşünür burada dışsal olanı içsel olandan ayırmaya çalışır; ancak etikle hukukun yaptırım boyutu dışında ortak ödevlere sahip olduğunu da söyler. İşte tam burada bir çelişki varmış gibi görünmektedir. Zira gündelik hayatta bireyler arasındaki hukuki ilişkilere bakıldığında dışsal olarak adlandırılan her eylemin içerisinde içsel olanın da var olduğu, içsel olandan hareketle zaten bu ödevin yerine getirilebileceği, dışsal olana yaptırımın türü dışında ihtiyaç duyulmayacağı söylenebilir. Söz gelimi iki birey arasında yapılan satış sözleşmesinde bireylerin karşılıklı edimlerinin itkisinin hukuki ödevler olmasına gerek yoktur; zira o hukuki ödevlerden önce ahlaki ödevler gelir. Başka bir deyişle sözleşmede yer alan karşılıklı edimler, hukuki ve dışsal yasalardan önce kategorik imperatifin getirileri olan maksimlerle zaten yerine getirilebilir. Kanımızca Kant'ın hukukla ahlak arasında sert bir sınır çizmemesi burada bu çelişkiyi ortaya çıkarmaktadır. Kant'ın bakış açısından herhangi bir eylemi yalnızca dışsal olarak düşünmek mümkün değildir, gündelik hayatta hukukun sirayet ettiği hemen her tekil olayda insan olmanın bir getirisi olarak içsel olanın da var olduğu açıktır. Çelişki olarak adlandırdığımız bu durum yalnızca yaptırım cinsinden bir ayırım yapıldığında ortadan kalkabilir. Ahlaki ödevlerin yani içsel olanın yaptırımı ile dışsal olan hukuki ödevlerin yaptırımları doğal olarak farklı olacaktır.

Kant ödevleri de buradan hareketle hukuki ödevler ve erdem ödevleri olarak ikiyi ayırır. Hukuki ödevler bir yasa koyucunun olası olduğu ödevlerken erdem ödevlerinde bir yasa koyucu mümkün değildir¹⁰. Hukuksal ödevlerin erdem ödevlerinden farkı, hukuksal ödevlerin bireylerin eylemlerini dışsal zorlayıcı araçlara başvurarak düzenlemesidir. Bu sebeple bu ödevler eksik ödevler olarak sınıflandırılır¹¹. Hukuki olanla ahlaki olanın birbirinden ayrıldığı bir diğer nokta ise belirlilik ilkesine dairdir. Kant, hukuk öğretisinin, matematiksel bir kesinlik içinde her bir kişiye ait olanın belirlenmesinden emin olmak istediğini söyler; oysa erdem öğretisinde, var olan istisnalar sebebiyle bu beklenemez¹². Burada da esasen hukukun, aşağıda değineceğimiz mülkiyetin korunması açısından belirli oluşunun istendiği ortadadır.

10 **Kant**, s. 62.

11 **Satıcı**, s. 89.

12 **Kant**, s. 74.

Eserde ahlak metafiziğinin zorunluluğu anlatıldıktan ve ahlakla etik arasındaki ayırım ortaya konulduktan sonra hukuk öğretisi bölümüne geçilir.

II. HUKUK ÖĞRETİSİ NEDİR?

Kant'a göre hukuk öğretisi bir dışsal yasa koyucunun olanaklı olduğu yasaların bütününe denir¹³. Düşünüre göre hukuk birinin seçimiyle bir diğerinin seçiminin özgürlüğün genel yasaları altında birleştirilebildiği bir koşullar sistemi¹⁴ olarak tanımlanır. Hukuk ilk olarak bireyler arasındaki dışsal ve fiili ilişkiyle ilgilidir. Bu açık şekilde sivil toplumdaki bireyler arasındaki sosyal, ekonomik ilişkileri ve bu ilişkiler arasındaki karşılıklılığı hatırlatır. İkinci olarak ahlakta olduğu gibi bir iyiyi isteme, yani bir seçim ilişkisi değil, bir diğerinin doğrudan seçimi anlamına gelir. Üçüncü olarak seçimin konusunun dikkate alınmaması, seçim ilişkisinin şekli şartlarının araştırılması anlamına gelir¹⁵. Bir başka deyişle hukuk, bir kişinin bir diğer kişiyle yaptığı bir alışverişte bireylerin seçimlerinin amacıyla ilgilenmez, yalnızca bu seçimlerin bir diğerinin özgürlük alanıyla uyum içinde olup olmadığını araştırır.

Kant'ın felsefesinde özgürlük başat bir kavram olarak karşımıza çıkar. Hukuk öğretisinde de özgürlük büyük bir öneme sahiptir. Düşünür hukukun genel yasasını (*Rechtsgesetz*) ödev ahlakında yer alan maksimle benzer şekilde “öyle dışsal hareket et ki, senin seçiminin özgür kullanımı birinin özgürlüğüyle genel yasalara göre birlikte olabilsin”¹⁶ şeklinde ifade eder. Burada özgürlüğün kullanımı için hukukun bir zorlama yetkisine sahip olması gerekir. Bu zorlama yetkisi genel dışsal özgürlük yasasına göre hareket eder ve hukuk zorlama yetkisiyle aynı anlama gelir. Yukarıda bir çelişki olarak ortaya koyduğumuz düşünce bu açıdan bakılınca ortadan kalkabilir. Hukukun zorlama yetkisine sahip olması, cebri gücü hukuku ahlaaktan ayıran noktalardan biridir.

13 Kant, s. 69.

14 Kant, s. 70.

15 Kant, s. 70.

16 Kant, s. 72.

III. ÖZGÜRLÜK

Kant, Romalı hukukçu Ulpian'ın ayırımını takip ederek hukuki yükümlülükleri¹⁷ “hukuka saygılı bir insan ol”, “kimseye haksızlık etme” ve “herkese kendisinininkini ver” şeklinde ayırır. Daha sonra hakların genel ayırımını ortaya koyar. Bunu da *a priori* ilkelere dayanan doğal hak ve yasa koyucunun istencinden çıkan pozitif (statü) hak; doğuştan gelen hak ve sonradan kazanılan hak olarak ikiye ayırır. Doğuştan gelen tek hak olarak özgürlüğü görür. Özgürlük, kadim ve doğuştan gelen, herkesin insan olması sebebiyle kazandığı tek haktır¹⁸. Özgürlükle anlatılmak istenen kişinin, diğer kişilerin iradesinden bağımsız olmasıdır¹⁹.

Kant, doğuştan gelenin “benim ve senin”in içsel olarak da adlandırılabileceğini söyler; zira dışsal olan her zaman kazanılmalıdır. Doğuştan gelen hak herhangi bir işlemde bağımsız olarak doğa gereği herkesin hakkı olduğundan, “benim ve senin” olarak ifade edilen de özgürlükten ileri gelir. Düşünür, özgürlüğün tek ve doğuştan gelen bir doğal hak olmasından hareketle bu özgürlüğün dışsal dünyada tecessümü olarak “sahip olma” ve “mülkiyeti” görür. Kant'a göre hukuk, evrensel yasalara göre özgürlüğün bir arada olmasıydı; işte burada mülkiyet ve sahip olma da bu ilkenin uygulanacağı dışsal öğeler²⁰ olarak karşımıza çıkar.

IV. ÖZEL HUKUK, ZİLYETLİK VE MÜLKİYET

Kant, günümüz öğretisinden de bilinen özel hukuk ile kamu hukuku ayırımını yapar. Ancak düşünür bu ayırımı günümüzde kabul edildiği şeklinde gerçekleştirmez. Kant'a göre özel hukuk doğal hukuk, kamu hukuku ise medeni hukuktur. Yani devletten önceki dönem için özel hukuk, devlete geçişten sonraki dönem için kamu hukuku ifadelerini kullanılır.

Kant, benim ve senin kavramlarının açıklığa kavuşturulması amacıyla zilyetlik kavramına başvurur. Burada zilyetliği duyumsal (empirik) zilyetlik ve hukuki zilyetlik olarak ikiye ayırır. Duyumsal zilyetlik bir nesneye fiziki şekilde sahip olmaktır. Hukuki zilyetlik ise, fiziki olarak o nesne zilyetlikte bulunmasa dahi o nesneye sahip olmak anlamına gelir.

¹⁷ Kant, s. 78.

¹⁸ Kant, s. 79.

¹⁹ Gökçe Çataloluk, “Kant Düşüncesinde Hukukun Sınır Hatları”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 10, S. 1, 2019, s. 205.

²⁰ Satıcı, s. 114.

Doğal durumda, yani devletin kurulmadığı dönemden önce dışsal şeylere sahip olma yalnızca fiziki zilyetlik (duyumsal zilyetlik) anlamına gelecektir. Doğal durumda sahip olunan zilyetlik kesin, tam bir zilyetlik değil, şartlı, geçici bir zilyetliktir. Ne zaman bu zilyetlik, tüm halkın istenciyle birleşirse o zaman kamusal yasa koyma vasıtasıyla yasal bir zilyetliğe dönüşür²¹. İşte sivil toplumda oluşacak, kesin, tam ve şartsız zilyetlik türü budur. Kant'ın ifadesiyle “nihai kazanım sadece devlet durumunda gerçekleşir²²”.

Zilyetliğe bakıştan hareketle mülkiyet düşüncesi inşa edilir. Buna göre mülk sahipliğinin tam olarak gerçekleşmesi hem fiziksel sahipliği hem de yasal, hukukun korumasından yararlanmayla birlikte zihinsel olarak, başkalarının tanıklığını gerektirir²³. Dışsal kazanımın ilkelerine göre de kişinin kendi gücü altına aldığı, kendi tercihine göre kullanabilme yetisine sahip olduğu, istenç idesine göre kendisine ait olmasını istediği şey kişiye aittir.

V. KAMU HUKUKU

Kamu hukuku, bireylerin tamamının kendi üyeleriyle ilişkisinin devlet olarak nitelendirildiği hukuka uygun bir durum yaratılması için, kamuya yönelik ilan edilmeleri gereken yasaların bütünü anlamına gelir. Yazara göre kamu hukuku postulatı, özel hukuktan çıkan bir postulatıdır. Kant bu postulatı “diğerleriyle yan yana beraber yaşamaktan kaçınmadığında, tüm diğerleriyle birlikte doğal durumdan çıkıp, hukuki duruma, yani dağıtıcı adalet durumuna geçmelisin”²⁴ sözleriyle dile getirir. İnsanların bir arada yaşamaları dolayısıyla, insanın diğer insanlarla birlikte doğal durumdan çıkıp hukuki duruma geçişi şiddet yerine hukukun ikame edilmesi ve birinin bir diğerinin sahip olduğu şeye müdahale etmemesiyle açıklanabilir; zira hukukun olmadığı bir durumda doğal hak olan özgürlük, şiddet tekelinin olmaması, zilyetliğin nihai bir şekline sahip olunamaması ve mülkiyetin tam olarak korunamaması sebeplerinden ötürü tam olarak tesis edilemez. Kant, insanların doğa durumunda kötü eğilimlere sahip oldukları düşüncesinin deneyimden çıkarılamayacağını ortaya koyar. Ona göre iktidar gücüne sahip dışsal yasalar ortaya çıkmadan önce de insanların

21 Kant, s. 103.

22 Kant, s. 111.

23 İrmak Güngör, Immanuel Kant'ın Politika Felsefesi, İksad Yayınevi, Ankara 2020, s. 220.

24 Kant, s. 162.

doğru ve iyi görüneni yapma ve diğerlerinin düşüncesine bağlı kalmama hakları vardır; ancak buna rağmen bireyler birbirlerinin şiddetine karşı güvence altında olamazlar. Bu da insanlığı sivil topluma geçmeye zorlar.

Eserde sivil topluma geçiş, bir zorunluluk durumu olarak yansıtılır. Bu zorunluluk durumunun itkisini de “dışsal bana ait olan ve sana ait olan” olarak ifade edilen mülkiyet oluşturur. Yazara göre doğa durumunda geçici de olsa bir “dışsal bana ait olan ve sana ait olan” olmasaydı bunlarla ilgili hukuki yükümlülükler de olmayacaktı²⁵. Peki bir sivil toplum durumuna nasıl geçilir ya da bir devleti meydana getiren olay nedir? Kant bu sorunun cevabında toplumsal sözleşmeye başvurur. Ancak onun toplumsal sözleşme anlayışında birey, doğuştan gelen dışsal özgürlüklerini devretmez. Bunun aksine sözleşmeyle insan vahşi, yasadışı özgürlüğünü terk eder. Başka bir deyişle özgürlüklerini kullanabilmek için sivil toplum durumuna geçerler²⁶.

İnsanların bir sözleşmeyle sivil duruma bu şekilde geçmeleri kendi yasa koyucu istençlerine uygun düşer. Bu istençten ötürü Kant’a göre devletteki egemene direniş yoluyla karşı konulamaz, direnme hakkı yoktur, yalnızca adaletsizliklere karşı şikâyet yoluyla karşı konabilir²⁷. Sivil toplumun oluşumuyla devlet başkanının genel yasa koyucu istencine tabi olması mümkün hale gelir. Bu tabiiyet sağlanınca da artık devlet başkanının otoritesine karşı çıkılmaz, çünkü bu otorite genel istenci yansıtır, devlet başkanının bu otoriteyi haiz şekilde yaptığı her şey hukuka uygun olarak değerlendirilir.

Kant, bu sert tutumunu ceza hukuku başlığı altında da sürdürür. Ceza hukuku yazara göre bir kategorik imperatiftir; bunun da anlamı suçluyu cezadan kurtarmanın ya da cezanın miktarını düşürmenin mümkün olmasıdır. Öldürme suçunu işleyen bir fail de ölmelidir. Hatta sivil toplumdan oybirliğiyle çıkılmaya karar verilse bile önce hapis hanedeki son katil idam edilmelidir²⁸.

Yazar, doğal durumdan sivil topluma geçişte ifade ettiği görüşlerinin benzerini devletler hukuku bölümünde de dile getirir. Nasıl ki “dışsal bana veya sana ait olan” doğal durumda geçici bir nitelikteyse, savaş halindeki

²⁵ Kant, s. 165.

²⁶ Güngör, s. 210.

²⁷ Kant, s. 179.

²⁸ Kant, s. 196.

devletler arasında “dışsal bana veya sana ait olan” da geçicidir. Zira, tıpkı doğal durumda olduğu gibi devletler arasında da mülkiyetin nihai sahipliği bu güvensizlik ortamında gerçekleşemez. Bu sebeple tüm devletler hukukunun nihai amacı *ebedi barıştır*²⁹. Tüm milletlerin birbirleriyle olası ilişkilerinin belirli bir yasa altında olması niyeti de *dünya vatandaşlığı hukuku* olarak adlandırılacaktır.

SONUÇ

Eserin “Sonuç” bölümünün genel olarak ebedi barışa ayrılması, Kant’ın hukuk öğretisi anlayışıyla tutarlılık içindedir. Yazara göre hukuk öğretisinin nihai amacı ebedi barışın tesisidir. Ebedi barışın tesisi de mülkiyetin güvence altına alınmasına dayanır. Birbirlerine komşu halkların, senin ve benim güvence altına alınmış yasalar altında yaşamalarıyla barış koşulu sağlanır. Bu koşulun sağlanması da deneyim yoluyla değil, *a priori* şekilde gerçekleştirilir. Ancak bunun sağlanması bir devrimle değil, sağlam ilkelere göre yapılan reformlarla gerçekleşmelidir.

Kant, hukukun, doğal durumdan sivil topluma geçişte, birinin seçimiyle bir diğerrinin seçiminin özgürlüğün genel yasaları altında birleşebilmesi ve “benim ve senin olanın” korunması için gerekli bir koşullar sistemi olduğunu öne sürer. Ona göre doğal durumda da bir hukuk vardır; ancak bu hukuk kamusal yasalarla desteklenmediğinden belirsiz, eksik bir hukuktur. Buradan hukukun, esasen mülkiyetle doğduğu düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Mülkiyetin korunması için kamu hukukuna ihtiyaç duyulur. Yine mülkiyetin güvencesi olarak barış ortamı yaratılması gerekir. Kant’ın hukukun mülkiyetle ilişkisini ortaya koyuşu, pozitif yasaları doğal yasadandan ayırışı, hukuku, her ne kadar bağıni tam olarak koparmasa da ahlaktan ayırması, dışsal bir yasa koyucunun toplumsal ilişkileri düzenlemesindeki role değinmesi, düşünürü, pozitif hukukun liberal temellerini atan bir düşünür olarak görmemiz için yeterli sebeplerdendir.

²⁹ Kant, s. 211.

KAYNAKÇA

Cevizci, Ahmet. Felsefe Tarihi. 8. Bası, Say Yayınları, İstanbul 2018.

Çataloluk, Gökçe. “Kant Düşüncesinde Hukukun Sınır Hatları”. İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C. 10, S. 1, 2019, s. 202-209.

Güngör, Irmak. Immanuel Kant’ın Politika Felsefesi. İksad Yayınevi, Ankara 2020.

Kant, Immanuel. Ahlakın Metafiziği: Hukuk Öğretisi. Çev. Altan Heper, Fol Kitap, Ankara 2022.

Kentenci, Taşkıner/**Topuz**, Metin. “Kant ve Nietzsche’de İsteme Kavramı”. FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, S. 8, 2009, s. 1-16.

Satıcı, Murat. Kant’ın Hukuk Felsefesi. Doruk Yayınları, Ankara 2020.